

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

Comparatur cum Seneca. Capvt LXXIII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

nibus acer, & effeax, in numeris prudens, & moderatus, in affectibus rex, & triumphator. Et hæc ad commendationem Romanæ eloquentiæ parentis sint allata. Cicerone de viuis sublato, natiuus ille stros Romanæ eloquentiæ emarcuit, & occupata ab Imperatoribus republica, quæ fuerant antea grauitatis in tumida, fucantem, ancillansem denique facundiam paulatim degenerauerunt. Quæ sua enim tunc ad aurium delicias affectatio verborum, concisio periodorum, & illa acuminata tam crebra, quibus multa necessario frigida solent obrepere, ad summum effusa in castam si lingua latine religionem peregrinitas penè omnia corrumpit. Quamquam nolim ego Heroes illos Salustium, Senecam, Cornelium Tacitum, Plinium Iuniorum, & si qui sunt similes corruptæ eloquentiæ instigare, non patiar tamen eos à suis amatoribus Ciceroni, vel præferri, vel etiam æquari, quod in duobus antesignanis ostendam.

Comparatur cum Salustio.

CAPVT LXXII.

Magna Salustij apud cruditas quasq; aures commendatio, nam passim, ut proprietas in verbis resistentissimus, comptorum, atque integrorum sensuum fecundus, concinnæ breuitatis artifex, Romanæ denique historiæ scriptor florentissimus laudatur. Quam illi palmam in manibus infringere nemo sanus conetur. Sed neque prudens vllus rerum aestimator fuerit, qui eundem Ciceroni adæquare velit, Nisi forte quis Cydnum fluium non spatio aquarum, sed hiquore memorabilem, si fortè leni aluco placidius manantem viderit, cum Nili magnitudine, copia, specie conferendum putet. Sic sane Salustius subtilis, acer, comptus, & in sua breuitate plerumque felix, & luculentus: Quando tamen illam Ciceronis maiestatem, & vim fecundissimi pectoris instar torrentis effervescentem, cum suis licet acutè vibratis sententijs attinget? Adde quod styli gloriam multis naui infuseauit, quos ipsa colere non potuit antiquitas. Augustus quippe Cæsar cacozelis haud mediocriter infensus compilatas ex antiqui Catonis originibus voces illi obijcit, quæ causa Asinium Pollionem venustissimum oratorem mouit, ut contra Salustij stylum scriberet, Lenæus verò grammaticus Pompeij libertus non contentus eum

Lurconem, Popinonem, ac Laestaurum nominasse. *Vita quoq; & scriptis monstrosus*, ac M. Catonis verborum furem inereditisimum appellant. Quamquam hominis stomacho, haud credendum in omnibus. Certe Gellius cum verborum nouatorem agnosceret, & hoc nouandi studium cum multa inuidia fuisse memorat: Seneca in eodem amputatis sententijs, & verba ante expectatum cadentis, & obscuram breuitatem, quam pro cultu habuit, animaduertit, quæ profecto verissime dicta sunt, & Salustium legenti passim occurrent. Qualia sunt illa. *Equos ascendere, Colos exanguis. Maiores vestrum. Oppidum valens, & opulens. Supplicia Deorum. Ad bellum Persis, pro Persidis, & similia*, quæ à Salustio scripta Fronto, Priscianus, & Agretius agnoscunt. Iam obrupta, & ambigua sententiæ, quàm crebra sunt in eo, & affectata, ut *faciant idem maioribus suis*, quos dixisset alius *imitentur maiores suos*. Ea sententiæ fecerunt aliquos interpretes, qui sic reddidere, *ita egerant erga nos*, voluit credo Salustius *ἀρχαίον* illum imitari.

Inuitum qui seruat idem facit occidenti. Item Quæ postquam gloria modo, neq; belli parandi cognouit Significatè voluit, ad bellum parandum minime pertinere. Huius breuitatis studio nonnulla plerumque à Thucidide, & Demosthene accepta, quamquam satis concisè dicta, cogit in loquendi compendium, quo fit, ut eius sententiæ nimis amputatæ sint, & exiles. Demosthenes Olynth. 2. scripsit. *Αἰ γὰρ ἐν πρᾶξιν ἐν αἰσιν συγχρόσια, καὶ συσχεῖται τὰ τοιαῦτα ὀνειδῆ εἰ δὲ ἡ πρᾶξις τότε ἀξιβῆς αὐτῶ πάντα ἐξεταιρόηται*, quod ille per concinnam periodum ad maiorem perspicuitatem, & grauitatem extulit, Salustius amputans reddidit. *Secunda res mirè iuni vitis obuenit*. Quæ omnia si rectè perpendantur, longè à Ciceronis felicitate, auctore, atque elegantia discedunt.

Comparatur cum Seneca.

CAPVT LXXIII.

Dvo post homines natos a bitror, apud Romanam gentem exiisse summa, & prope diuina in rebus humanis ingenia, Ciceronis, & Senecæ, quamquam in diuerso, ut apparet, genere nituerunt. Vtrique mens ampla, præcella, & (ut cum Plinio loquar) quondam igne volu-

eris, utriusque nobilis eruditio, & Græcarum disciplinarum notitia non vulgaris, utriusque stylus latè peruagatus omnia penè nobilissimarum artium complexus est monumenta. Sed cum in varia tempora incidissent, magnâ quoque dicendi varietatem tenuerunt, & in suo quisque genere summus fuit, & inuictus. Illius ad concionum plausus, & fluctus composita, ut plurimum oratio: Huius ad aulicum palatum facta ponderosa sobrietas. Ille longè, lateque persultans, magno sonitu, cursuque fertur. Hic redundantem vim mentis, breuibus veluti sententiarum cancellis circumscribit. Ille cum videret plurimum vberitati honorem, plurimum etiam pompæ deferri, lacinosos, & fluentes ambitus consecratur. Hic cum luxuriam verborum, lentosque exitus in principatu animaduertit non placere, pressa quædam, & selecta rerum iudicia verborum globulis comprehensa solertissimè perstringit. Ille superbe graditur, nihil tentat nisi magnum, graue, excelsum, verba seligit pulchra, sonantia, luculenta; sensus habet altius ductos, & magnificos, sed ad popularium aurium captus diffusos, spiritus rerum grauissimarum calidos, acres, incensos, quibus eloquentia effervesceat, volitat, ignesceat, penetrat in pectora, mollit animos quamuis ferros, & intractabiles, ut sparsi in terras Solis radij, vapores, & habitus extrahunt in sublime, sic ille grandis eloquentiæ luce circumfusus, mentes excitat, educit, & cogit, ad summum quicquid vult imperat. Hic graues, & à plebejs auribus remotas conquirat sententias, has distincta quadam, & concinna breuitate compingit, totus dictis eruditus, ut auro veluis rigescit, angustatur in

seria quædam acumina, quæ audientis aurem vellicant, animum perpetuò erigunt, perpetuò fodiant, atque extimulant. Indita est enim illis quædam vis præpotens, & inuicta, quæ pectus ferit, quanquam ex abdito, nec remittit, antequam reliquerit aculeum. Si argumentatur, convincit; si perit, extorquet; si suadet, persuadet; si pugnat, expugnat; si rogat, impetrat, quasi imperet. Ad summum ut matrona nobilis solempni die præculturè vestita, muliebri mundo nitens, & ambitioso sirmate luxurians prodit in publicum: Sic ille magnifico præfulgens ornatu, speciosus, & collucentibus figurarum gemmis illuminatus, circumductis insuper verborum, & periodorum veluti lacinijs effluens, in illo sublimi eloquentiæ theatro pompas ducit planè admirabiles. Alter ut vir elegans bysso vestitus, & purpura, pulchrisque margaritis lucens, non ambitiosa orationis ductu, sed pondere, pulcherrimas rerum grauissimarum amplectitur sententias. Quid quæris? uterque in eo, quod excoluit genere felix prorsus, & admirabilis. Sed cum in Cicero gemina fecundiori quodam vberè sese promat eloquentia, vna quidem popularis amplior, & diffusior, Altera senatoria grauis, & substricta, qualis in Philippicis esse solet. Credibile est hominem ad omne genus eloquentiæ natum potuisse, sed consultò noluisse. Senecam laxum styli characterem minime voluisse certum est, an potuerit, incertum; cum nullum eius specimen reliquerit.

Finis libri primi.